
századunk norvég költészete*

SULYOK VINCE

A századfordulón, az 1890-es évektől, az újromantikusok uralták a terpet a norvég költészetben. Irányzatuk, amely a prózában Knut Hamsun *Éhségével*, a lírában pedig Vilhelm Krag verseivel jelentkezett első ízben, az első évtizedek, Ibsen és Björnson korának realizmusával és naturalizmusával fordult szembe. A valóság objektív, józan leírása, esetleg kritikai ábrázolása helyett a világ szubjektív átélését választották módszerükül, s a tudatalatti jelenségek, a lelki élet, az érzelmek és hangulatok elemzésével voltak elfoglalva. Akadt magatartásukban egy sereg civilizációellenesség is, s a rohamosan tért hódító urbanizmus elől egyfajta túlidealizált paraszti-népi romantikába menekültek művelői. Hamsun és Krag mellett Nils Collett Vogt és Sigbjörn Obstfelder voltak az irányzat legkiemelkedőbb képviselői. Az újromantikusok, kis időbeli eltolódással ugyan, de az európai költői fejlődéssel összhangban léptek föl, s a modern norvég költészetnek tulajdonképpen belőlük, hatásukra kellett volna kiteljesednie, mivel a modernizmus alkatelemei, nem utolsó sorban a formai kísérletezésekre, a régi verselési formák fölbontására vagy föllazítására irányuló törekvések, nálunk fordultak elő a legkifejezettebben.

Norvégiában azonban kevésbé kedvezett nekik a kor, mint a legtöbb helyütt másutt. A norvég nép ezekben az években vívta egyre elkeseredettebb harcát nemzeti függetlenségéért, a svédektől való teljes elszakadásért, ami 1905-ben meg is valósult. Ez a küzdelmes időszak, majd pedig az önálló államisággal jelentkező nemzeti föladatok sokkalta inkább követeltek valóságos történelmi-társadalmi problémákkal foglalkozni akaró és tudó realista költészetet, mint újromantikus hangulati lírát és lélekelemzést. Norvégia lázasan nekilátott gazdasági életének átszervezéséhez. Megkezdték a vízierőművek hálózatának a kiépítését, mely olcsó (a világon a legolcsóbb) és szinte korlátlan mennyiségű villanyenergiával látta el a kibontakozó fiatal norvég ipart, különösképpen a vegyipart. Ez a második ipari forradalomnak nevezett időszak természetesen nagy társadalmi-szociális jellegű változásokkal járt együtt: meg-

indult a földtelen szegényparaszti réteg áramlása a városok és ipari központok felé, s rövid idő leforgása alatt számottevő tömegű munkásosztály jött létre. De a társadalom ipari átszerveződésével, a fokozódó városiasodással egyidejűleg méreteiben és formáiban is újszerű, jelentős szociális problémák is fölvetődtek. Nem maradt azonban el az új költők jelentkezése sem, akik a megváltozott viszonyokat a realizmus írói eszközeivel kívánták és tudták ábrázolni. Mellettük viszont, egy kissé a háttérbe szorulva ugyan, de még évtizedekig tovább alkottak az újromantikusok is, témaválasztás és irodalmi formák dolgában azonban többen közülük idővel erősen közeledtek a realistákhoz.

Az újrealizmus föltűnése a századfordulón nem volt persze sajátosan norvég vagy skandináv jelenség. Másutt azonban jobbára inkább a prózában jelentkezett (André Gide, Joseph Conrad, Thomas Mann, Romain Rolland, Makszim Gorkij), míg a lírában tovább folytatta erőteljes hódítását a skandináv újromantikának megfelelő szimbolizmus (Paul Valéry, W. B. Yeats, Stefan George, Rainer Maria Rilke), talán az egy Émile Verhaerent kivéve. Norvégiában azonban mindez oda vezetett, hogy a norvég költészet néhány évtizedre elszigetelődött az európai költészetben végbemenő fejlődéstől azzal, hogy az ország belső problémái felé fordultak a költők, s azokat az 1870-es, 1880-as évek realizmusának eszközeivel és formáival igyekeztek kifejezni. Az új költők ugyanis, hogy magukat ezzel is erőteljesebben elhatárolják, az újromantikusok formai kísérleteitől a három-négy évtizeddel korábbi példákhoz fordultak vissza, a szépen rimelő szabályos verssorokhoz és a klasszikus strófaépítkezéshez. Tartalmilag költeményeik gyakorta elbeszélő jellegűekké váltak, s egy-egy emberi szituációt verseltek meg, bőségesen ellátva kommentárokkal, s teletsúfolva allegóriákkal és hasonlatokkal.

Az újrealista költők közül különösen Herman Wildenway (1886—1959) életörömét sugárzó dalai, Olaf Bull (1883—1933) intenzív beleélésű lírája váltak népszerűekké, de a korra, évtizedekre meghatározó erővel, leginkább mégis. Arnulf Överland (1889—1968) nyomta rá a maga sajátos és szuggesztív bélyegét. Az európai költészetbeni kísérletezések, a különféle költészeti izmusok elől Överland állta el itt az utat, éspedig olyan alaposággal, hogy a szürrealizmusnak, dadaizmusnak és az egyéb modernisztikus áramlatoknak a harmincas évek eleje előtt gyakorlatilag még a nyomát sem lehet kimutatni a norvég költészetben, sőt azok igazában csak már a második világháború utántól, az ötvenes évektől kezdtek jelentősebben hatni. Olyan „szélsőséges” formában és módon azonban, mint történetesen Franciaországban, Angliában vagy akár Svédországban is, itt még akkor sem.

Az ígéretes indulású Överlandra (*A magányos ünnep*, 1911) meghatározó erővel hatott az első világháború „élménye”, amelyet ugyan a semleges Norvégia biztonságos világából követett figyelemmel, de amelynek véres és brutális értelmetlensége még így is nagyon fölkaparta szenvedésre és igazságtalanságra mindig rendkívüli érzékenységgel reagáló lelkiületét. Igazán „överlandivá” is a fölgháborodás és a méltatlankodás tette líráját. *Kenyér és vers* (1919) című kötetében a háborúból győztesen kikerült hatalmakkal és az általuk diktált békeszerződésekkel fordult élesen szembe. Ez a szembefordulás aztán lassan a mindennemű autoritás elleni lázadásá szélesedett nála, versei pedig egyidejűleg mind konkrét szociális tartalommal teltek meg. Haladó írói csoportosulások-

hoz csatlakozott, s magáévá tette a szocializmus eszméit és célkitűzéseit. A húszas években elsősorban a norvég proletariátus problémái foglalkoztatták. Erőtéljes nyelvezete tele van bibliai allúziókkal és fordulatokkal, s ezek könnyen találtak visszhangra a bibliai szövegeken fölnevelődött egyszerű emberekben. A *Mot Dag* (Hajnal iránt) nevű folyóirat köré csoportosult forradalmár értelmiségiekkel együttműködve hirdetett harcot és küzdött a korabeli polgári Norvégia két fő támasza, a tőke és az egyház ellen. Mögéje zárkóztak a húszas években induló fiatal költők is, élükön Nordahl Grieggel (1902—1943), akiről az antifasiszta ellenálló-költészettel kapcsolatban esik majd még bővebben szó, valamint Rudolf Nielsennel (1901—1929), a nagyvárosi munkásművész és a mozgalmi költészet sok szép értéket teremtő, de tragikusan korai halála folytán, teljesen kibontakozni nem tudott proletárköltőjével.

A harmincas években, a hatását Európa-szerte éreztető gazdasági válság, a náciizmus németországi győzelme, majd a spanyol polgárháború kapcsán Överland érdeklődése is kitágult, s részben elfordulva a hazai problematikától szenvedélyesen agitatív hangvételű versekben leplezte le a fasizmus igazi természetét (*A vörös front*, 1937).

Közben azonban rövid időközökkel három „disszonáns” költői síp is megszólalt az överlandi modorban írt költeményektől hangos norvég irodalmi porondon; disszonáns Överlandnak akkor még általánosan elfogadott mértékével mérve. Valójában azonban valami egészen új kezdődött el akkor a norvég költészetben, amelynek jelentősége a múltó évtizedekkel válik egyre nyilvánvalóbbá.

Az első helyen Rolf Jacobsent (sz. 1907-ben) kell megemlítenünk, s nem csupán, mivel időrendben is ő jelentkezett elsőként hármójuk közül. A *Föld és vas* (1933), első kötete, teljes joggal sorolódik a legjobb és legjelentősebb norvég versgyűjtemények közé. Vele a modern kor és technikai civilizáció, a korszerű világkép lépett be meglepően egyéni, letisztult nyelvi és formai kifejezőeszközökkel a norvég lírába. A korabeli kritikák egyike-másika elsősorban a nyelvi újítót látta meg benne, ma azonban már irodalomtörténeti tény, hogy nem csupán a norvég nyelvet, de a norvég költészetet is megújította. Hatása nem csak, hogy tart még, hanem éppenséggel a hatvanas évektől teljesebben ki igazán, párhuzamosan sorra megjelenő új versesköteteivel.

A vele majdnem egyidejűleg, 1934-ben jelentkező Emil Boyson (sz. 1899-ben) költőként és fordítóként a szimbolizmus nemzetközi eredményeit kísérte meg norvég földbe átplántálni. — Jacobsen és Boyson mellé kell még sorolni a valamivel később, 1939-ben debütáló Claes Gillt is (1910—1973), aki különösképpen az angol és az ír költői modernizmus impulzusainak közvetítésével járult hozzá a norvég költészet megújulási folyamatához.

A főnti három költőnek azonban nem sok ideje maradt modernisztikus törekvéseik kibontakoztatására. 1940. április 9-én megszállták Norvégiát a náci-német csapatok, s az ország a szó legszorosabb értelmében teljesen elszigetelődött a külvilágtól, s elmaradtak a könyvek, folyóiratok, újságok formájában érkező impulzusok is. A norvég szellemi élet szinte majdnem egészen leállt, az írók-költők elhallgattak, néhányan közülük külföldre, Svédországba vagy Angliába menekültek, mások a megszállt országban fejtették ki illegális irodalmi tevékenységüket: írtak anti-

fasiszta verseket, mozgósító dalokat, vagy adtak ki lapokat. Így módon született meg a norvég ellenállás költészete. Ezeknek a műveknek az agitációs költészet ismerveivel kellett rendelkezniük, azaz könnyen érthetőeknek, egyszerűeknek, világosaknak, ritmusosaknak, nem ritkán egyenesen énekelhetőeknek kellett lenniük, hogy minél több emberhez szólhassanak.

Természeténél fogva minderre éppen Överland verselési technikája és hangvétele bizonyult a legalkalmasabbnak, s Överland maga is már a megszállás első óráiban írni kezdte lángoló szavú hazafias költeményeit a norvég ellenállási szellem fölébresztésére. Versei kéziratos másolatokban terjedtek, s szerzőjük kilétét illetőleg nem csak a népnek, de a német hatóságoknak sem maradtak sokáig kétségeik: 1941 nyarán letartóztatták a költőt, s 1942 tavaszától a sachsenhauseni koncentrációs táborban tartották fogva. Kéziratformában terjesztett ellenállási versei, valamint a koncentrációs táborban írottak 1945-ben *Mi mindent túlélünk* címmel jelentek meg, s a kötet a legnagyobb hatású és sikerű norvég versgyűjtemények egyike lett.

A norvég ellenállás költészetének (sőt nem csupán költészetének, de magának az ellenállásnak is) másik nagy alakja Nordahl Grieg (1902—1943). A német megszállást követően részt vett a norvégiai ellenálló-harcokban, majd a kormánnyal és csapataival Angliába ment át, ahol a szabad norvég egységek keretében repülőtisztté képezték ki. 1943. december 2-án Berlin fölélték le egy bevetés során. Élet és költészet azonban szorosan egybefonódott nála, s a háború alatt Angliában és Izlandon írt hazafias-antifasiszta versei különféle utakon-módokon hazajutva nagy hatást váltottak ki. Retorikus és sokban alkalmi jellegű költészet volt ugyan az övé, népszerűségéből azonban máig sem nagyon vesztett.

Az ellenállás költői közé tartozott Inger Hagerup is (sz. 1905-ben), aki 1939-ben jelentkezett ugyan első kötetével, de aki 1944-ben, svédországi menekültségében írt hazafias, Överlandra emlékeztető verseivel vált szélesebb körben ismertté, főképpen a háború után. — Fiatal diákként, közvetlenül érettségije után, Svédországba menekült Paal Brekke is, s odaát két hazafias versgyűjteménye is megjelent, többé-kevésbé az ellenállási költészet megszokott modorában. Jelentőségük csak szimbolikus.

Gunvor Hofmo (sz. 1921-ben) nem tartozik ugyan az ellenállás költői közé, költészete azonban 1946-os első jelentkezése óta szinte egyedül és kizárólagosan a háború sokk-hatású „élményével” foglalkozik, azzal az esztelen és értelmetlen szenvedéssel, mely millióknak jutott osztályrészül a háború éveit során. A háború rettenete, iszonyata és szorongása oly mély nyomot hagyott érzékeny fiatal női lelkében, hogy attól mindmáig nem tudott szabadulni, költészetének központi, sőt talán úgy is mondhatnánk: egyedüli témája maradt, sokban emlékeztetve Pálinkó Jánosra, ha a párhuzam egyébként nem is teljes. Hofmo lírája azokkal a modernisztikus törekvésekkel mutat közeli rokonságot, amelyek az ötvenes években jelentkeztek újból — s ezúttal átütő erővel — a norvég költészetben. Hofmo azonban nem tartozik semmilyen költői iskolához, s éppen ezzel látszik igazolni, hitelesíteni a modernista költészeti formák és eszközök jelentkezésének mintegy szükségszerű és törvényszerű voltát.

A második világháború közbejöttével elakadt költészeti fejlődést Paal Brekke (sz. 1923-ban) vitte tovább svédországi emigrációjából való visszatérése után. Vele új fejezet kezdődik a modern norvég lírában. Brekke nem a Jacobsen, Boyson, Gill által megkezdett úton indul tovább, akiknek kezdeményezései nem csupán csak elszigetelődtek a nehéz háborús és háború utáni időszakban, de — legalábbis részben — el is felejtődtek. Brekke a negyvenes évek új svéd lírai törekvéseiből, a „fyrtio-talist”-ák eredményeiből merített, a svéd és a finnországi svéd modernistáktól kapott impulzusokat közvetítette, adaptálta át a norvég költészetbe. És T. S. Eliot-ét. Brekke úttörő jelentőségű kötete, az *Arnyék-vivás* (1919), egyidejűleg jelent meg „The Waste Land”-átköltésével, s nehéz lenne eldönteni, melyik váltotta ki a nagyobb hatást.

A norvég költői modernizmus azonban nem vált programszerű vagy szélsőséges formában jelentkező irányzattá. Nem hitt — és ma sem hisz — az öncélú formabontás egyedül üdvözítő mivoltában, s éppen ezért nem adja föl a közlés vágyát és elvét sem. Annál inkább élni igyekszik viszont a modernizmus által elért tényleges vívmányokkal, hogy segítségükkel még hűbben és korszerűbben tükrözhesse a modern tudatot.

Az irányzat mérsékelt mivolta sem akadályozhatta azonban meg azt, hogy akadémikus ellenzői, Överland által vezérelve, ne vezessenek hevesebbnél hevesebb támadásokat ellene az ötvenes évek első felében. Brekke azonban voltaképpen sohasem szállt sikra a hagyományos líra és gyakorlói ellen, s főképpen pedig sohasem lépett föl agresszívan és türelmetlenül a tradicionális fölfogást vallókkal szemben. Helyet akart csupán az újnak is.

Válogatásunkban, a norvég líra megújítóiként, de úgy is, mint erre valóban érdemes költők, a mai norvég költészet derékhadának és javának képviselői, az ötvenes években Brekke nyomán elindult lírikusok kapták a legnagyobb helyet. Astrid Hjerteanes Andersen (sz. 1915-ben), Harald Sverdrup (sz. 1923-ban), Erling Christie (sz. 1928-ban) és Peter R. Holm (sz. 1931-ben) mind alkotóerejük teljében levő művészek, s noha sok a közös jellemző vonásuk, sajátágaik mégis tisztán kirajzolódnak. A többé vagy kevésbé kifejezetten jelentkező intellektuális háttér egyikük mögül sem hiányzik — annál inkább viszont válogatásunk két érdekes és mindenképpen figyelemreméltó költője: Olav H. Hauge (sz. 1908-ban) és Hans Börli (sz. 1918-ban) mögül. Magyarországon talán az „őstehetség” kétes jelzőjét ragasztották volna nevükhöz már indulásukkor, lévén az első kisbirtokos és kertész, a második pedig egyszerű erdőmunkás. Költői fejlődésük, verseik arról tanúskodnak, hogy az intellektuális háttér hiánya nem kell, hogy egyúttal tényleges hátrányt is jelentsen, ha egyébként mondanivalóval rendelkezik a költő.

A modernizmus végleges győzelme tehát csak az ötvenes években következett be a magyarhoz sokban hasonló késési zavarokkal küszködő norvég lírában; vagyis egy olyan időpontban, amikor a nagyvilágban már egyre több felől kezdtek új hangok hallatszani. Itt is, ott is egyre elutasítóbbakká váltak költők a hasonlatokkal zsúfolt „klasszikus” modernizmussal szemben, mert úgy érezték: kép- és forma-technikájával már nem lehet tovább jutni, mert az megszépíti és elkendőzi a valóságot. A konkrét és új egyszerű költészet ekkor nem utolsósorban a *nyitott vers* bevezetésével kísérelte meg a továbblépést. A nyitott itt nem azt akarja jelenteni, hogy könnyen érthető, hanem hogy a költő a verset

olvasójának rendelkezésére bocsátja — tovább- vagy együttköltésre. Skandinávián belül főképpen Dániában és Svédországban jutott máris jelentős pozíciókhoz a két irányzat. Norvégiában a *Profil*-csoport költői képviselik. Annak, hogy nem olyan szélsőségesen és következetesen, mint skandináv költőtársaik, elsősorban az 1959-ben debütáló Georg Johanne- sen (sz. 1931-ben) és a kötettel először 1960-ban jelentkező Stein Mehren (sz. 1935-ben) az oka. Ők ugyanis a formai ismérvek alapján még a modernisták közé sorolódnak, magatartásukkal viszont sokban az új csoportosulás példaképeiül szolgálnak. Áttekintésünket velük zárjuk.

Életrajzi jegyzetek

ARNULF ÖVERLAND

(1889—1968). Századunk norvég költészetének központi alakja és vezéregyénisége, Norvégia „koszorús költője” a szó legszorosabb értelmében véve. Első verseskötete (*A magányos ünnep*, 1911) még hagyományos polgári-dekadens jellegű líra, tele utánérzésekkel és papírizú, elvont világfájdalommal. Igazi énjét az első világháború tragikus élménye ébreszti életre. Ettől kezdve a polemikus hangvétel és a növekvő szociális érdeklődés jellemzi líráját. A győztes hatalmakkal szemben a háborúban legyőzöttek pártjára áll, belpolitikailag pedig a szegény és elnyomott néprétegek szószólójává válik. Magáévá teszi a szocializmus eszméit és célkitűzéseit, s minden kötete egy-egy újabb kereszt-hadjárat a polgári-kispolgári Norvégia, a kor gazdasági és politikai viszonyai ellen. Élesen támadja a kapitalizmus mellett az egyházat is, külpolitikai viszonylatban pedig a spanyol polgárháborúról és a hitleri Németországról ír leleplező verseket, Norvégia német megszállása után illegálisan terjednek ellenállásra buzdító versei, amiért aztán 1941-ben letartóztatják, s 1942-től a háború végéig a sachsenhauseni koncentrációs táborban tartják őrizetben. Ott írt versei *Mi mindent túlélünk* címmel jelentek meg 1945-ben; a kötet a norvég irodalomtörténet talán legnagyobb hatású és sikerű versgyűjteménye. — Háború utáni költészetének egyik jellemző vonása a sztálini személyi kultusz által kiváltott nagy csalódásának az ábrázolása, mely a mélységesen humanista lelkületű költőt egy sereg élesen polemikus és kritikus hangvételű vers megírására készítette. — Költészetének legjellemzőbb vonása — a mindenkori szenvedélyes elkötelezettség mellett — a formai egyszerűség, a mindennapi beszédhez igen közel álló stílus; amely mértékben ez megkönnyíti az olvasó számára a versek megközelítését és megértését, ugyanolyan mértékben teszi nehezzé azok lefordítását. Minden bizonnyal ez a magyarázata annak is, hogy Överland, noha változatlanul ő a legtöbbet olvasott és idézett norvég költő, neve mégis alig ismert Skandinávián kívül.

ROLF JACOBSEN

(sz. 1907-ben). „Az egyetlen modern költő, akit a norvég irodalom 1940 előtt fölmutatott”, írja róla Hans Magnus Enzensberger ismert radikális nyugatnémet költő a Suhrkamp kiadó gondozásában megjelent kitűnő *Museum der modernen Poesie* c. antológiában (Frankf. a. M., 1960), mely Babits Mihály, Illyés Gyula és József Attila több versét is tartalmazza. Kis túlzástól talán nem mentes ez az ítélet, de mindenképpen igen közel áll az igazsághoz. Jacobsen költői működése valóban teljes szakítást jelentett a norvég költészet korábbi tradícióival. Híressé vált első kötete, a *Föld és vas* (1933) óta a modern kor és civilizáció költőjeként ismerik. Erősen szociális tendenciájú verseiben kezdet-

ben a nagyváros, a technika és a gépkorban élő magányos nagyvárosi ember állottak költői érdeklődésének homlokterében. Hangos, erőteljesen optimista hangvételét azonban később mindinkább valamifajta csöndesebb rezignáció váltotta föl, s mind kifejezettebben fordul a természet, a hegyek, tavak, erdők világa felé, benne keresve azt az egyensúlyozó erőt, amely harmonikusabbá tudná tenni a mind hajszoltabbá váló emberi életet. — 1960-ban neki ítélték oda a legfontosabb norvég irodalmi díjat, a Kritikusok díját.

GUNVOR HOFMO

(sz. 1921-ben). Első kötete 1946-ban jelent meg *Haza akarok az emberekhez* címmel. A háború éveinek brutalitásairól, szenvedéseiről s a háborút követő időszak kiábrándult légköréről és problémáiról szól benne. Az értelmetlen szenvedés látványa mély és meghatározó hatást gyakorolt egész költészetére, s központi témája mind a mai napig a háború sokkhatású élménye, s a szenvedőkkel való mélységes együttérzés és azonosulás maradt. Lírájának csúcspontját a kritika az 1954-ben közzétett *Egy átvirrasztott éjszakánban* látja. Az érzékelhetően túli utáni vágy egyfajta misztikus-vallásos érzésben kulminál ebben, s az egész kötetet egy sebzett, zárkózott lélek heves védekezése jellemzi a körülvevő világ fenyegetéseivel szemben. A valóságból szinte már csak a természeti képeket ereszti át szublimált, sűrített lírájába. Intenzíven személyes verseiben „egy másik valóság” felé tapogatózik egy túlérzékeny lélek, örökre megsebezve a háború szörnyűségeitől.

PAAL BREKKE

(sz. 1923-ban). Költő, műfordító és kritikus, a modern — és modernista — norvég költészet egyik központi alakja és megújítója. Közvetlenül érettségije után Svédországba kellett menekülnie a Norvégiát megszállva tartó németek elől. Első verseskötetei és regényei is ott jelentek meg, s bennük a menekülsorsot ábrázolta meggyőző erővel, de írásai egyúttal általános érvénnyel szóltak a kor egyedi emberének fokozódó elszigetelődéséről, tehetetlenségéről és félelméről is. Az irodalmi közvélemény érdeklődésének a középpontjába igazából az 1949-ben kiadott *Árnyékvivás* című kötetével került: ezzel a gyűjteménnyel tört be a háború utáni költészeti modernizmus végérvényesen a norvég irodalomba. Brekke elsősorban Eliot, valamint a negyvenes évek svéd lírai törekvéseit („fyrftotalismen”) adaptálta sajátjává. 1960-as *Itakai evezősök* és 1965-ös *Ferde mosoly rózsaszímben* című kötetei a modern norvég líra jelentős eseményei közé számítanak. Brekke költészete a líraiságnak és az intellektualizmusnak különös-érdekes, egyéni keveréke; kísérlet arra, hogy európai látókörű képet rajzoljon ellentmondásos korunk sok nyugtalanító jelenségéről. Humanista elkötelezettséggel reagál a világban jelentkező legkülönbözőbb bajokra: az éhínségekre, háborúkra, faji üldözésekre, valamint az ellenkező oldalon a jóléti állam és a fogyasztói társadalom gyakran ürességgel, önzéssel és anyagiassággal telített életformájára. Lírájától nem idegen a csípősen harapós, fanyar ironia sem, ami többek között Petőfi két nagy versének, *A kutya dalának* és *A farkasok dalának* mesteri átköltésében is jól segítette. Fordít modern magyar lírát is norvégra.

ASTRID HJERTENAES ANDERSEN

(sz. 1915-ben). Költő. Első verseskötete *A vadlibák* címmel 1945-ben jelent meg, általánosan ismertté azonban *Lovak az esőben* című verse tette a nevét, mely 1948-ban kiadott második kötetében jelent meg, s azóta nem hiányzik

egyetlen olyan antológiából sem, amelyik a modern norvég költészetről megbízható képet akar nyújtani. Költészete érzéki és érzékletes, lágy és érzelmekkel telített, erős kötődéssel a valósághoz, a földközelihez, a tájhoz. Egyfajta tipikusan északi női líra ez, telítve szép szavakkal és azzal a képességgel, hogy érzéseit plasztikus formákba, konkrét és friss természeti képekbe öntve tudja kifejezni. Mindez leginkább a kései szimbolistákkal rokonítja, költészete azonban sok vonatkozásban túl is mutat azokon, s méltán számítódik a második világháborút követő időszak legkiemelkedőbbjei közé Norvégiában. Tucatnyi kötete közül az 1964-es *Reggeli a zöldben* vált a legismertebbé. — Petőfi egyik fordítója, s részt vesz a 20. századi magyar líra norvégra fordításában is.

HARALD SVERDRUP

(sz. 1923-ban). Költő. Első versgyűjteményével, melyet máig mintegy tucatnyi további követett, 1948-ban jelentkezett; közülük talán az 1961-es *Jegesmedvefantázia* és az 1969-es *Veszélyes szél* tűnnek a legfigyelemreméltóbbaknak. Elsősorban a szerelem, az Erosz költőjeként vált népszerűvé és ismertté őszinte, friss és merész erotikus szövegei alapján. Szerinte az ember legjobb tulajdonságai éppen a szerelemben mutatkoznak meg legteljesebben, mert az érzések is a szerelem és a szeretkezés aktusában a legeredendőbbek, legőszintébbek. Idevágó fölfogása azonban csupán része tágabb, életigenlő világlátásának, amelytől nem teljesen idegen az egzisztencialista filozófia sem. Olykor úgy tűnik, mintha a jelenkori civilizáció okozta problémák elől valamifajta természeti idillbe (s egyidejűleg a szerelemben) akarna menekülni, bizonyos társadalmi visszasságok bírálásával azonban sosem hagy föl teljesen. Költészetét nagy tematikai és formai gazdagság, eleven fantázia, merész képalkotó erő és heves életérzések jellemzik.

ERLING CHRISTIE

(sz. 1928-ban). Kezdetben kritikusként keltett figyelmet esszéivel és recenzióival, melyek arról tanúskodnak, hogy írójuk behatóan ismeri az északi és az angolszász líra új áramlatait. Tanulmányainak egy részét 1955-ben könyv alakban is kiadta *Írányzatok és arcok* címmel. Első verseskötete, az *Álom a tengerről*, 1954-ben jelent meg, ezt a kötetet az ötvenes és hatvanas évek során további három követte, melyek közül az 1960-as *Kihűnynek a jelek* a legjelentősebb. Verseiben a „New Criticism”-irányzat követőjeként mutatkozik meg. Aránylag sokáig kellett küzdenie azért, hogy ösztönző-inspiráló példaképeinek hatása alól kiszabaduljon. Mélységesen hiszi, hogy a költészet a megismerés (az önmegismerés, és az emberi, közösségi megismerés) egyik fontos eszköze. Gyakorta egzisztenciális létproblémákkal és szorongásokkal telített hangvételétől azonban nem idegen a szatíra sem: 1959-ben *Minusz* címmel, egész kötetnyi jelent meg csipős-gúnyos verseiből.

PETER R. HOLM

(sz. 1931-ben). Költő és közigazgász. Az irodalmi életben 1955-ben tűnt föl *Arnyak egy valóság körül* című kötetével, amelyik már címével is a költői modernizmus mellett elkötelezettségéről vall. A versművészet, a művéség öröme azonban nem idegen tőle, s szabad verselési technikájában is könnyű észrevenni a csiszoltságot és műgondot. Az üres mindenáron-modernkedőktől abban is különbözik, hogy az intellektus mellett szerephez jutnak nála az érzelmek is. Költészete egyébként tipikusan elmélkedő jellegű. Ő is osztja nemzedékének intenzív érdeklődését az iránt, hogy az elfogadott vélekedése-

ket és igazságokat a maga saját és sajátos filozófiai segédeszközeivel vizsgálja és értékeli újra. Verseiben azonkívül jelentős helyet kap a táj és természet is, képeinek és szimbólumainak szinte kimeríthetetlenül gazdag tárházaként. Talán nincs is olyan verse, amelyikben ne lehetnénk tanúi lélek és természet termékeny összjátékának: a táj mintegy tolmácsává válik a létnek. Kötetek közül az 1960-as *Beavatás a tengernél*, az 1962-es *Kőkor* és a rákövetkező évben megjelent *Hirtelen* táj tűnnek ki leginkább.

OLAV H. HAUGE

(sz. 1908-ban). Költő és kertész. A nyugatnordvég partvidék egyik legszebb részén, a hardangeri Ulvikben élte le egész életét kis birtokát, almáskertjét gondozgatva, távol a hangadó irodalmi köröktől és az irodalmi élettől. Költészete mégsem provinciális, ellenkezőleg: a legszelebb látóhatárral rendelkező nordvég lírikusok közé tartozik, aki szenvedélyes érdeklődéssel figyeli mindazt, ami a szellemi életben és a világban végbemegy. Első kötete, a *Parázs a hamuban*, 1946-ban jelent meg, s ezt azóta szabályosan, öt éves időközökben követte egy-egy újabb kötet, melyek közül *A hegyomlás alatt* (1951) és a *Kérdezd a szelet* (1971) a legemlékeztetőbbek. A korábbi irodalmi nemzedék hagyományainak továbbvívójeként népies-romantikus költőként indult, de hamar rátalált egyéni hangjára és technikájára. Szavai konkrét tartalmukkal hatnak, azaz verseiben mintegy maguk a dolgok jutnak szóhoz, s néha olybá tűnhet, mintha a költőnek nem is lenne ennél több szándéka. Valójában ezeknek a dologi szavaknak nagyon is meg van a maga szimbolikus értékük, s a valóságnak néha egészen váratlan összefüggéseire tudnak fényt vetni. Nyilván ebben rejlik a nyitja annak is, hogy a hatvanas évektől, Jacobsen mellett, éppen ő vált a legfiatalabb költőnemzedék példaképévé. Magyarul s általában idegen nyelveken rendkívül nehéz visszaadni, vagy akár csak megközelíteni is paraszti tájnyelven írt verseinek ízeit és varázsát.

HANS BÖRLI

(sz. 1918-ban). Költő és író, erdómunkás. Első kötete 1945-ben jelent meg *gyantatűz* címmel, s friss versei, a szerző szociális háttéréből adódó „romantikával”, azonnal az „erdők költője” mítoszához vezettek körülötte. Börlí azonban valójában a lírai realizmus jegyében alkot, s mi sem áll tőle és költészetétől távolabb, mint a romantikus természet (erdei) idill. Nagyon hamar kiderül róla az is, hogy meglepően átgondolt s egyúttal nagyon is bonyolult természetfilozófiával rendelkezik, melyre sokkal inkább az idill-ellenesség és az ambivalencia a jellemzőek, mintsem a harmónia. A természetet, az ember szemszögéből nézve, közönyösnek vallja, öncélúan éppen ezért nem is emlegeti, hanem csupán társadalombírálattal telített verseinek realista vonatkozásai-ként. Szabad ritmusú versei általában egyszerűségükkel, vizuálisan láttató képekkel, leíró jellegükkel tűnnek ki. Költői hatást gyakran ér el meglepő csattanókkal, melyek egyúttal tágabb távlatokat is nyitnak a versben. Legfigyelemreméltóbb kötetei: *A napok* (1958) és *A jégmadár* (1970).

GEORG JOHANNESSEN

(sz. 1931-ben). Költő és műfordító, azonkívül tevékenyen részt vesz a politikai életben is. Politikai nézetei, elkötelezettsége irodalmi tevékenységére is erősen rányomják bélyegüket. A kínai költészet hatása mellett elsősorban Brecht hatásával találkozhatunk lírájában, Brechtől egyébként sokat fordított

is. Első kötete *Versek 1959* címmel jelent meg, ezt azóta mindössze két újabb kötet követte: *Ars moriendi, avagy a halál hét módja* (1965) és az *Új versek* (1966), helyét mégis a legújabb norvég líra élvonalában jelölte meg a kritika. Teljesen újszerű hangvételt képvisel. A szociális valóság és a költőnek róla vallott fölfogása kendőzetlenül és a lényegét láttatólag jelennek meg verseiben. Fő célja a leleplezés, az általa fölismerni vélt tényleges összefüggések föltárása. Nyelvezete egyszerű, már-már szinte csupas, képei józanok, tárgyilagosak, találóak. Legtöbbnyire a mai társadalom, a történelem, különösen képpen a háborúé és az azt követő éveké, valamint a halál problematikája foglalkoztatja. Előszóval él az irónia eszközével is.

STEIN MEHREN

(sz. 1935-ben). Költő és esszéíró. Gazdag és erős tehetség. Többnyire széles-sodrású verseinek képei vízuhatagokként ömlenek elő. Költészetének eszmévilága szorosan kapcsolódik tanulmányírói tevékenységéhez, s tulajdonképpen ugyanazokkal a gondolatokkal küzd mindkét esetben, csak különböző formanyelven. Elsődlegesen az emberi elszigetelődés, elidegenedés problémája foglalkoztatja a mai civilizációs viszonyok, a jóléti állam keretei közepette, a karrierhajhászat, a rangosító jelképek megszerzése iránti vágy — s ami a másik oldalon mindezzel együtt jár: az elidegenedés, a szorongás, a neurózis, a lelki megkövesedés. Az éles kórkritika mellett azonban az öröm, béke és boldogság hangjait is megtaláljuk költészetében. Emberi és lelki megújulásunk legfőbb kútforrását a természetben és a legemberibb kapcsolatban: a szerelemben látja. A hűvös gondolatiság és a látomásos fantázia kettőssége, de ugyanakkor gyakori együttes jelenléte ugyanabban a versben is, különleges egyéni ízt és feszültséget kölcsönöz írásainak. Első verseskötete 1960-ban jelent meg *Egy éjszaka csendjén át* címmel, s azóta szinte minden újabb év további kötetet hozott tőle. Legfontosabbak talán az *Egy fényvilág ellen* (1963), *Gobelin Európa* (1965) és az *Auróra, a kilencedik sötétség* (1969).

* Részlet a bp.-i Európa kiadó számára készített antológia utószavából.